

Рівненський державний гуманітарний університет
Наукова бібліотека
Кафедра бібліотекознавства і бібліографії
Кафедра культурології

***БІБЛІОТЕКА ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО
ЗАКЛАДУ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ
ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ:
ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ***

*Збірник матеріалів науково-практичної
конференції, присвяченої 65-річчю заснування
Наукової бібліотеки РДГУ 28 серпня 2009 р.*

Рівне-2009

УДК 027.7(477)
ББК 78.34(4Укр)
Б 59

Бібліотека вищого навчального закладу в умовах реформування вищої освіти України: досвід та перспективи [Текст]: зб. матеріалів наук.-практ. конф., присвяченої 65-річчю заснування Наукової бібліотеки РДГУ, 28 серп. 2009 р. / за ред.: С.Н. Грипич, Г.П. Семенюк. – Рівне: РДГУ, 2009. – 96 с.

Відповідальний за випуск:

Грипич С.Н. –
директор Наукової бібліотеки РДГУ

Рецензенти:

Кметь В.Ф. –
директор Наукової бібліотеки Львівського
Національного університету ім. І.Франка, голова
методичного об'єднання бібліотек ВНЗ Західного
регіону України, кандидат історичних наук, доцент

Жук В.М. –
зав. кафедри бібліотекознавства і бібліографії
Рівненського державного гуманітарного
університету, кандидат педагогічних наук, доцент

Збірник складений на основі матеріалів науково-практичної конференції, присвяченої 65-річчю заснування Наукової бібліотеки РДГУ. До нього увійшли тексти доповідей, в яких висвітлено різноаспектну діяльність університетської бібліотеки на сучасному етапі та окреслені перспективи на майбутнє.

Затверджено до друку науково-методичною радою РДГУ,
протокол № 4 від 21 травня 2009 р.

*Наукова бібліотека РДГУ
м. Рівне, вул. Остафова, 31*

УДК: 027.7:[378.14:008]

О.В. ГРАБ

*кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри
культурології РДГУ*

**НАУКОВА БІБЛІОТЕКА РДГУ У
СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ
СПЕЦІАЛЬНОСТІ „КУЛЬТУРОЛОГІЯ”**

Резюме. Розглянуто роль наукової бібліотеки РДГУ у підготовці фахівців-культурологів різних освітньо-кваліфікаційних рівнів.

Ключові слова: наукова бібліотека РДГУ, студент, культура, інформаційно-бібліографічний ресурс, електронна довідка.

Підготовка майбутніх фахівців у вищій школі є складним процесом, у якому, поруч із випускаючими кафедрами, домінуючу роль відіграє наукова бібліотека. Саме цей структурний підрозділ допомагає скоординувати комплексну діяльність професорсько-викладацького та студентського колективів університету. Він виступає локальним інформаційним центром, здатним інтегрувати теоретичні знання та практичну площину навчання у цілісний механізм роботи.

Фактично із часу здобуття Україною державної незалежності розвиток її інформаційно-освітнього простору відповідає низці Законів, зокрема таких як: «Про інформацію» (1992 р.), «Про національну програму інформатизації» (1998 р.), «Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» (2007 р.), Державній програмі «Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці» на 2006–2010 рр. тощо. Відтак уся діяльність наукової бібліотеки вищого навчального закладу має й важливе суспільне, соціокультурне значення, спрямовується на гуманізацію, інтелектуалізацію, освіченість наших громадян, з яких чималу частку уособлює студентство. Адже надалі вони вже будуть представляти не тільки навчальний заклад, у якому здобули фах, але й, можливо, країну у світових масштабах.

Значна кількість як вітчизняних, так і зарубіжних науковців сьогодні звертають увагу на роль бібліотеки ВНЗ в організації

навчально-виховного процесу. Так П.Роговою [15] та Я.Шрайбергом [17] акцентується увага на місці наукової бібліотеки у системі вищої освіти, її роботі в умовах правової та технологічної еволюції суспільного розвитку; О.Баркова [4], О.Баришева [5], Б.Бочаров [6], Л.Влащенко [8; 9], Н.Давидова [10], В.Іванов [11], В.Качаліна [12], О.Кожевнікова [13], Ю.Ткаченко [16] у дослідженнях акцентують увагу на інформаційно-виховній функції, потребі створення електронних бібліотек у сучасних ВНЗ; Т.Астапенко [3], Л.Бур'ян [7], І.Перепелиця [14] у своїх розвідках доводять необхідність формування екологічної свідомості та культури.

Така активність дослідників закономірна з низки актуальних причин:

1. Стрімке реформування вищої освіти України;
2. Гостра конкуренція вітчизняного видавничого ринку;
3. Обмеження фінансової можливості ВНЗ та фізичних осіб;
4. Трансформація традиційної бібліотечної мережі в електронну відповідно до вимог часу;
5. Витіснення бібліотек мережею Інтернет-центрів, клубів, кафе;
6. Недостатній рівень створення вітчизняного інформаційного простору у порівнянні зі світовим;
7. Слабка мотивація індивіда формувати інтелектуальну, моральну культуру засобами друкованих джерел.

Останній пункт сьогодні викликає особливу стурбованість у всієї освітянської еліти, адже цілком очевидно, що інтелектуальний розвиток студента, у першу чергу, базується на книжкових фондах, фундаментальних працях професійного спрямування, що тривалий час накопичуються в бібліотеці університету. Не секрет, що чимало педагогів відзначають все більшу апатію серед студентської молоді щодо якісної роботи з навчальним посібником, монографією, енциклопедичними джерелами. Популярним у наш час стає ксерокопіювання, замовлення рефератів, курсових, дипломних робіт через електронні носії інформації. Конспектування навчального матеріалу у читальній залі стрімко відходить у минуле, викликає несприйняття й часто конфлікти у спілкуванні студентів із викладачами. Та й мода на оргтехніку, сучасні технології серйозно підірвала авторитет традиційної для України книжкової культури, її духовного потенціалу.

Дискусія стосовно вищезазначеного надалі буде тільки загострюватися, адже, з одного боку, в міру своїх досить слабких можливостей суспільство прагне відповідати європейським вимогам вищої освіти, а з іншого – відчуває неготовність індивідів розвивати

нові вміння, не руйнуючи традиційні. Саме неготовність молоді особи до комплексної діяльності як із друкованими, так і з електронними джерелами науково-дослідного характеру, слід розглядати як основну причину зниження рівня якості навчання не тільки у вищій, але й середній школі.

Поліфункціональність сучасної наукової бібліотеки тісно пов'язана із формуванням електронних каталогів і баз даних, наукових архівів, сайтів, порталів, створенням системи електронних фахових публікацій, про що детальніше можна ознайомися у працях вже загаданих авторів [4; 5; 6; 8; 9; 10; 11]. Унаслідок цього очікується розширення віртуального доступу користувачів до необхідного інформаційного надбання країни, що вимагає ще більшої відповідальності у громадян за збереження накопиченої століттями друкованої продукції та вміння нею користуватися.

Процес формування електронних бібліотек призвів до прийняття рішення інформаційно-бібліотечної ради Національної Академії Наук доручити Науковій бібліотеці України ім. В.Вернадського забезпечити передачу в науково-дослідні установи НАН копій електронного каталогу, а установам організувати передачу до НБУВ загальнодоступних електронних інформаційних ресурсів із метою створення електронної наукової бібліотеки НАН України.

У перспективі – створення Національної системи електронного інформаційно-бібліотечного ресурсу, однієї зі складових Національної програми інформатизації. Як зазначає П.Рогова, такий крок передбачає формування зведених електронних каталогів відомчих і територіальних об'єднань бібліотек, баз даних ретроспективної національної бібліографії України та комплексу тематичних баз даних з реферативною, фактографічною, аналітичною інформацією; доступ до інформаційних ресурсів системи через Інтернет і входження вітчизняних бібліотек до глобальної мережі [15].

На перший погляд – досягнення значні, однак сьогодні досить кволо озвучується потреба повернути повагу і любов до української книги (наукової, популярної, художньої тощо) у її друкованому форматі. Існує реальна загроза ще більшої деградації молоді, яка вже не відчуває потреби до прочитання й осмислення друкованого видання, створення домашньої книжкової бібліотеки (що має бути обов'язком інтелігенції!), «живих» дискусій щодо нових фундаментальних надходжень, які часто потребують і критичної оцінки. Скомпрометованим є рівень довіри громадян до бібліотеки (у тому числі й університетської), що призводить до прийняття тими ж студентами вигаданого рішення про відсутність необхідного їм джерела у її фондах. Така «віртуальна» констатація, у свою чергу, й

штовхає їх до перебування, а не інтелектуальної праці, в Інтернет-центрах, клубах тощо.

Отже, виникають питання про кількість і якість, зміст і форму, а поки їх обговорення у контексті обраної теми знаходиться не на головному місці, населення України суттєво втрачає в інтелектуальному розвитку (як і в економічному, моральному, політичному). Думка, що електронні мережі допоможуть значно скоротити фінансові витрати населення на купівлю книг, є абсурдною. При підрахунках оплати послуг Інтернет-провайдерів, клубів, центрів реально видно, що витрати є немалими. Проте заведений глобалізацією механізм і надалі вимагає поширення у суспільстві багато у чому сумнівних ідей і гасел. Шкода, що вони при цьому майстерно оминають освітньо-культурну проблему країни, рівень елітарної, моральної культури громадян. Більше того, вже сьогодні стає очевидним, що з такими темпами наша молодь у короткий термін часу відчує апатію і до електронних ресурсів, бажаючи ще більшого спрощення самостійної роботи, цілковитого уникнення інтелектуального навантаження, наприклад, шляхом пасивного прослуховування навчальної інформації, що вже теж обговорюється.

Локалізуючи тему зазначимо, що переважна більшість студентів РДГУ, на жаль, не знає, що фонди їх наукової бібліотеки налічують більше, ніж півмільйона фахових джерел (станом на 01.01.2009 р. нараховано 517 520 примірників) [Див. електронну довідку]. Це надзвичайно потужний ресурс для освітянської структури, завдяки якому можна впевнено конкурувати і з провідними ВНЗ країни. Поширення інформації про активи нашої наукової бібліотеки ставить і її саму, і університет на гідну сходинку серед вітчизняних вищих навчальних закладів.

Від часу офіційного заснування бібліотеки (1 січня 1945 року) в абсолютно інших умовах діяльності ВНЗ до сьогодні відбулося чимало позитивних змін, у першу чергу, пов'язаних із прагненням високопрофесійного колективу забезпечити і студентам, і професорсько-викладацькому складу якісні умови праці. Відділи обслуговування, що зосереджені у різних корпусах університету, допомагають вчасно і якісно відшукати та опрацювати необхідну інформацію, організувати свою роботу у досить комфортних умовах.

Стосовно ролі наукової бібліотеки РДГУ у підготовці фахівців-культурологів різних освітньо-кваліфікаційних рівнів, то вона є досить важливою. У цьому структурному підрозділі функціонує й відповідний сектор – культурно-просвітницької діяльності. Він забезпечує пропаганду і популяризацію книжкового фонду та найкращих надбань суспільства в галузі науки, культури, мистецтва, літератури.

Співпраця колективу кафедри, студентів спеціальності та наукової бібліотеки РДГУ є плідною й активною, чому сприяє постійне оновлення фахової літератури (монографії, навчальні посібники, періодика, що детально відображені у каталогах), проведення щорічних зустрічей працівників бібліотеки із першокурсниками, залучення бібліотекарів до відповідної співпраці і в межах діяльності студентського наукового товариства «Афіна», що із 2001 року функціонує на кафедрі культурології. Щодо останнього, то завдяки таким зустрічам майбутні культурологи постійно одержують кваліфіковану інформацію про нові надходження до читальних зал та абонементних відділів бібліотеки, отримують запрошення на тематичні виставки, які регулярно організовуються співробітниками бібліотеки.

Книжкові фонди активно використовуються викладачами, аспірантами, магістрантами, студентами кафедри і під час підготовки до лекційних, практичних, лабораторних занять, участі у різноманітних конференціях, олімпіадах, «круглих столах», диспутах тощо.

Ураховуючи той факт, що спеціальність «Культурологія» є інтегрованою гуманітарною сферою знань, яку не можливо досягнути без відповідного історичного, філософського, педагогічного, мистецтвознавчого, літературознавчого матеріалу, студентам доводиться активно опрацьовувати й праці з суміжних дисциплін, що також у достатній кількості наявні у бібліотеці. Особливо відзначимо потужний книжковий арсенал, необхідний для студентів спеціалізації «Викладач історії та теорії культури», що представлений монографіями, навчальними посібниками, методичними розробками (у тому числі й викладачами кафедри), періодичними виданнями, які допомагають реалізувати стратегію академічної освіти у межах Рівненського державного гуманітарного університету.

Проте наголосимо, що ще дещо слабо сформовано фундаментальне забезпечення книгами спеціалізації «Педагог-організатор культурно-дозвілєвої діяльності», але проблема тут полягає не в небажанні бібліотеки накопичувати відповідні видання, а в бездіяльності самих вітчизняних науковців, творчі потуги яких залишаються незначними, а ті праці, які й є в наявності – одержують різні (переважно критичні) відгуки збоку фахівців.

Окремі зауваження можна висловити й до якості навчальних посібників із дисципліни «Культурологія», що читається професорсько-викладацьким колективом кафедри на інших факультетах університету. Однак вони не стосуються ні специфіки діяльності бібліотеки, ні професійності педагогів і повинні спрямовуватися до відповідних структур Міністерства освіти та науки України, які й рекомендують ці видання для впровадження у

навчальний процес. У першу чергу, зазначене стосується відсутності чіткої позиції серед авторів-науківців посібників щодо сутності «Культурології», її змісту, філософського контексту, а відтак – і різної тематичної інтерпретації ними складного матеріалу. Наслідок цієї плутанини – неспроможність студента (а іноді й викладача) сформулювати цілісний науковий погляд на культурологічну проблему.

На допомогу в такій складній ситуації приходять самі викладачі кафедри, які систематично розробляють, оновлюють, доповнюють навчальні програми, методичні рекомендації, посібники, хрестоматії, монографії, зазначені у відповідній картотеці наукових праць педагогічного колективу РДГУ, а також у звітах із наукової та навчально-методичної роботи кафедри.

Позитивною для студентів нашого фаху є і співпраця наукової бібліотеки з міжнародними благодійними культурно-освітніми та громадськими організаціями і фондами, а саме: Американсько-українським фондом "Сейбр-Світло", "Відродження", "Британська Рада в Україні", фондом інтелектуальної співпраці "Україна ХХІ століття", Інститутом дослідів Волині та товариством "Волинь" (м. Вінніпег, Канада). Це збільшує можливості молоді дізнаватися більше про європейську культуру, а також роль української культури у світовому просторі. І, хоча частина згаданих організацій забезпечують студентів різноматематичною літературою, надсилаючи її безпосередньо на адресу кафедри, вони одночасно роблять ґрунтовний внесок у книжкові фонди бібліотеки РДГУ.

Як зазначено в електронній довідці на сайті університету, в колекції наукової бібліотеки РДГУ є й близько 1000 надзвичайно цінних і необхідних для студентів-культурологів примірників книг та журналів, виданих у попередньому столітті (XIX) і переданих до фондів ще учительського інституту вже після Великої Вітчизняної війни від бібліотек Одеського та Харківського університетів. Корисну інформацію майбутні фахівці черпають зі сформованого бібліографічного покажчика «Каталог рідкісних видань бібліотеки РДГУ, виданих з 1814 до 1944 роки».

Таким чином, як інформаційно-освітній центр вищого навчального закладу, наукова бібліотека РДГУ повноцінно виконує такі функції:

- забезпечує студентам, магістрантам, аспірантам, професорсько-викладацькому складу доступ до рідкісних книг, методичних розробок, документів, недоступних іншим бібліотекам;
- здійснює різноаспектне інформаційне забезпечення різних галузей знань, спеціальностей;

- реалізує доступ до інформації, що наявна тільки в електронній формі;
- пропонує послуги одержання наукового ресурсу у мережі Інтернет;
- пропагує друковану книжкову продукцію як складову духовної культури українців.

Разом із кафедрами Рівненського державного гуманітарного університету, у тому числі й згаданої вище, наукова бібліотека дбає про високий рівень інтелектуальної, моральної культури студентів, їх професійну підготовку та авторитет нашого ВНЗ у системі вищої освіти України початку ХХІ століття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки: Закон України № 537-V від 09.01.07 // Офіційний вісник України. - 2007. - № 8. - С. 9-18.
2. Концепція інформатизації мережі бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів України/АПН України. ДНІБ України ім. В. О. Сухомлинського; Авт. кол.: О. В. Сухомлинська (кер.), В. Ю. Биков, П. І. Рогова, Ю. І. Артемов та ін. // Освіта України. - 2006. - 17 берез. (№ 21). - С. 6.
3. Остапенко, Т. Формування екологічної свідомості засобами інформаційно-бібліотечної роботи // Екологічний вісник. - 2006. - №2. - С. 28-29.
4. Баркова, О. Електронні ресурси як об'єкти універсальної електронної бібліотеки // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2004. - №2. – С.75.
5. Барышева, О. Угрожает ли Интернет существованию библиотеки? // Библиография. – 2002. - №4. – С.3-13.
6. Бочаров, Б. Особливості формування фонду електронної бібліотеки навчального закладу // Б.Бочаров, М.Восводіна, І.Рябенко // Вісник книжкової палати. – 2006. - №12. – С.37-38.
7. Бур'ян, Л. Екологічне просвітництво як важлива складова діяльності публічної бібліотеки // Бібліотечний Форум України. – 2007. - №3. – С.31-34.
8. Влащенко, Л. Технологія створення колекції повнотекстових електронних видань у бібліотеках / Л.Влащенко, Т.Грищенко, О.Нікітенко // Бібліотечний Форум України. – 2005. - №4. – С.26-30.
9. Влащенко, Л. Електронні бібліотеки та інформаційно-бібліотечні системи / Л.Влащенко, Т.Грищенко, О.Нікітенко // Бібліотечний Форум України. – 2006. - №3. – С.2-3.

10. Давыдова, Н. Фонды электронных документов в библиотеке // Научные и технические библиотеки. – 2005. - №2. – С. 60-65.
11. Иванов, В. Электронная библиотека как индикатор статуса университета // Научные и технические библиотеки. – 2007. - №8. – С. 22-31.
12. Качалина, В. Интернет-ресурсы в формировании библиотечных фондов (дайджест) // Библиотечное дело – XXI век. – 2004. – Вып. 2 (8). – С.96-122.
13. Кожевникова, Е. Виртуальная библиотека – к услугам пользователей университета // Научные и технические библиотеки. – 2004. - №12. – С.41-52.
14. Перепелица, И. Библиотека как центр экологической культуры // Библиотечный Форум України. – 2006. - №1. – С.37-38.
15. Рогова, П. Інформаційний простір України: роль освітянських бібліотек у його формуванні. [Електронний ресурс] / Рогова Павла Іванівна, Вараксіна Наталія Володимирівна // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2008. - № 1. – Режим доступу: <http://www.ime.edu-ua.net/em7/emg.html>.
16. Ткаченко, Ю. «Електронні», «цифрові» та «віртуальні» бібліотеки: термінологічні зауваження // Бібліотечний вісник. – 2006. - №2. – С.14-16.
17. Шрайберг, Я. Бібліотеки в умовах правової та технологічної еволюції процесів суспільного розвитку // Вища школа. - 2008. - №10. – С.33-48.

З М І С Т

Грипич С.Н.

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА РДГУ В УМОВАХ
РЕФОРМУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ:
ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ 3

Поліщук С.М.

КОНЦЕПЦІЯ КОМПЛЕКТУВАННЯ ФОНДІВ БІБЛІОТЕКИ
ВНЗ У СВІТЛІ ВИМОГ СУЧАСНОЇ ВИЩОЇ ШКОЛИ 21

Пізюта В.Г.

СПЕЦИФІКА ОБЛІКУ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ
ФОНДІВ БІБЛІОТЕКИ ВНЗ: ДОСВІД, ПРОБЛЕМИ.
(З ДОСВІДУ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ РДГУ) 29

Коломієць Н.Б.

ОРГАНІЗАЦІЯ І ТЕХНОЛОГІЯ РЕТРОСПЕКТИВНОЇ
КОНВЕРСІЇ КАРТКОВИХ КАТАЛОГІВ В ЕЛЕКТРОННІ 33

Ковальчук Л.В.

ІНФОРМАЦІЙНЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ – ВАЖЛИВА
СКЛАДОВА ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕКИ ВНЗ 37

Трачук Л.Ф.

ФОРМИ БІБЛІОГРАФІЧНОГО ІНФОРМУВАННЯ
В ЕЛЕКТРОННОМУ СЕРЕДОВИЩІ 44

Остапчук Ю.А.

КРАЄЗНАВЧІ КАТАЛОГИ І КАРТОТЕКИ –
ВАЖЛИВА ІНФОРМАЦІЙНА СКЛАДОВА
ДОВІДКОВО-БІБЛІОГРАФІЧНОГО АПАРАТУ
БІБЛІОТЕК ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ 53

Панай О.В.

РОЗРОБКА МЕРЕЖЕВИХ ДОДАТКІВ 62

Романуха З.В.

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО БІБЛІОТЕЧНОГО
ОБСЛУГОВУВАННЯ В БІБЛІОТЕКАХ ВИЩИХ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ 67

Семенюк Г.П.
НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯК ОДИН
ІЗ ЧИННИКІВ УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ
НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ РІВНЕНСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ 71

Лавренюк Т.С.
БІБЛІОТЕКА ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ
ЯК КУЛЬТУРНИЙ ТА НАУКОВИЙ ОСЕРЕДОК 77

Зінчук С.М.
КНИГА І ЧИТАННЯ ЯК ЗАСОБИ
НАВЧАЛЬНО-ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
СТУДЕНТІВ РІВНЕНСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ 82

Граб О.В.
НАУКОВА БІБЛІОТЕКА РДГУ У СИСТЕМІ
ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ
СПЕЦІАЛЬНОСТІ „КУЛЬТУРОЛОГІЯ” 87

Наукова бібліотека
Рівненського державного гуманітарного університету

Технічний редактор та коректор
Інна Попик

Комп'ютерна верстка
*Інни Попик,
Олексія Поліщука*

Дизайн
*Олексія Поліщука,
Дмитра Мосурця*

*Редакційно-видавничий відділ
Рівненського державного гуманітарного університету
33028, м. Рівне, вул. С. Бандери, 12*